

**Gelecek Nesillerin Yaşam Fırsatları İçin
Ciddi Bir Tehdit: Çocuk Yoksulluğu***A Significant Threat for the Life Chances of the Next
Generations: Child Poverty***Banu METİN**

Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Ekim 2015, Cilt 5, Sayı 2, Sayfa 166-188
October 2015, Volume 5, Number 2, Page 166-188

P-ISSN: 2146 - 4839

E-ISSN: 2148-483X

2015/2

www.sgd.sgk.gov.tr
e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

Cilt : 5 - Sayı : 2 - Yıl : 2015 / Volume : 5 - Number : 2 - Year : 2015

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / On behalf of the Social Security Institution
Cevdet CEYLAN (Kurum Başkan Yardımcısı / Deputy President of the Institution)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Publication Manager

Mehtap ALTINOK

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN
Harun HASBİ
Erdoğan ÜVEDİ
Mürsel BAKİ
Ahmet Yalçın YALÇINKAYA

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM
Onur ÖZTÜRK
Selda DEMİR
Asuman KAÇAR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / Type of Publication: Periodical

Yayın Aralığı: 6 aylık / Frequency of Publication: Twice a Year

Dili: Türkçe ve İngilizce / Language: Turkish and English

Basım Tarihi: Press Date: 01.10.2015

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL tarafından indekslenmektedir.

Journal of Social Security (SGD), has been indexed by

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SGD Sosyal Güvenlik Dergisi

Tüm hakları saklıdır. Bu Dergi'nin tamamı ya da Dergi'de yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı Yasa'nın hükümlerine göre Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığımın yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Tasarım / Design: Pinhole Medya - Ankara - info@pinholemedya.com

Basım Yeri / Printed by: Dumat Ofset

İletişim Bilgileri / Contact Information

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TURKEY

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 – 207 87 70 • Faks / Fax: +90 207 78 19

Erişim: www.sgd.sgk.gov.tr • e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

---

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAŞ
Bangor University – UK

Professor Jacqueline S. ISMAEL
University of Calgary – CA

Professor Özay MEHMET
University of Carleton – CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton – CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia – CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York – USA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah – USA

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
Türkiye Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Mustafa ACAR
Aksaray Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Örsan AKBULUT
TODAİE

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çağ Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
TODAİE

Prof. Dr. Berrin Ceylan ATAMAN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Hayriye ATİK
Erciyes Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Selda AYDIN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Remzi AVGÜN
Gazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Vedat BİLGİN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Nurşen CANİKLİOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Üstün DİKEÇ
Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ömer EKMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Şükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Vedat GÜRBÜZ
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Namık Kemal Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Türksel KAYA BENGSHIR
TODAİE

Prof. Dr. Aşkın KESER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
Sebahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali SEYYAR
Sakarya Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR
Marmara Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Erol ŞENER
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Zarife ŞENOCAK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Savaş TAŞKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Mehtap TATAR
Hacettepe Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bahçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. M. Fatih UŞAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem Özdemir YILMAZ
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Tamer AKSOY
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Süleyman BAŞTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Orhan FİLİZ
Polis Akademisi

Doç. Dr. Engin KÜÇÜKKAYA
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Adil ORAN
Ortaoğu Teknik Üniversitesi İİBF

Gelecek Nesillerin Yaşam Fırsatları İçin Ciddi Bir Tehdit: Çocuk Yoksulluğu

A Significant Threat for the Life Chances of the Next Generations: Child Poverty

Banu METİN*

ÖZ

Bu çalışmada, gelecek nesillerin yaşam fırsatları açısından yarattığı tehdit nedeniyle çocuk yoksulluğu konusu incelenmektedir. Çocukluk dönemindeki yoksulluğun olumsuz yansımaları hem çocukların büyüme ve gelişme süreçlerinde hem de yetişkinlik dönemlerindeki başarı ve kazanımları üzerinde görülmektedir. Ayrıca, yoksulluğun nesiller arası geçişkenliği olan bir toplumsal risk olması, bu sorunun bir kısır döngüye dönüşme olasılığını da artırmaktadır. Bu nedenle, yoksullukla mücadelenin çocuklardan başlaması büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar son birkaç on yılda beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi temel insani kapasitelerde küresel ölçekte önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da beş yaş altında ölen çocuk sayısı dünya genelinde halen 6,6 milyon gibi önemli bir boyuttadır. Bu ölümlerin büyük bir kısmının önlenemez nedenlerden kaynaklanmakta olması ise üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur. Bu olumsuz tablo, çocukların en temel hakları olan yaşama ve büyüme haklarının birçok ülkede tehdit altında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, çocuk yoksulluğu ile mücadeledeki başlıca hedef, öncelikle çocukların yaşam haklarının korunması olmalıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede belirtilen hakların gerçekleştirilmesi konusunda bütün ülkeler sorumluluklarını yerine getirmelidir. Bu açıdan, çocuk yoksulluğu ile mücadelenin bir politika önceliği olarak belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk yoksulluğu, yoksunluk, çocuk hakları, çocukların gelişimsel süreçleri, çocuk yoksulluğu ile mücadele

ABSTRACT

In this paper, child poverty is explored because of its threat on the life chances of next generations. The negative effects of child poverty are seen both on the growth and development process of children and on their accomplishments in adulthood. In addition, the fact that poverty is an intergenerational social risk raises the vicious cycle potentiality of this problem. For this reason, it has great importance that combatting poverty should begin with children. Although there has been great progress globally in the basic human capabilities such as nutrition, housing, education and health over the last decades, the number of children who die under the age of five is still 6, 6 million in the world. The fact that these deaths are mostly from preventable causes is another point to be emphasized. This adverse scene shows that the fundamental rights of children to survive and develop are unrealized in many countries. Consequently, the main objective of combatting child poverty should first and foremost be the protection of children's fundamental right to survive. All countries should fulfill their responsibilities to implement the rights of children contained in the Convention on the Rights of the Child. In this regard, it is very important to recognize fighting child poverty as a political priority.

Keywords: Child poverty, deprivation, child rights, developmental process of children, combatting child poverty

---

* *Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, banumetin@gazi.edu.tr*

GİRİŞ

Yoksulluğun çocuklar ve toplum için kısa ve uzun dönemdeki istenmeyen sonuçları konusunda özellikle son yıllarda önemli ölçüde çalışma gerçekleştirilmiştir. Çocukluk dönemindeki yoksulluk fiziksel büyümeye, zihinsel gelişime, davranış problemleri ve depresyon gibi nedenlerle sosyo-duygusal gelişime zarar vermektedir. Ayrıca, yoksul çocukların fiziksel suistimallere uğrama olasılıkları daha fazladır. Aslında, ekonomik anlamda baskının olduğu çevrelerde ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkinlik düzeyleri de azalmaktadır. Çocukluk dönemindeki yoksulluğun süresi ve kronikliği, aynı zamanda çocukların IQ düzeylerini, eğitimsel başarılarını ve daha sonra ücret oranları ve çalışma saatleri açısından yetişkinlik dönemindeki üretkenliklerini önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. Aslında, buradan çıkarılacak sonuç açıktır: Bugünün çocukları arasında yüksek düzeylerde seyreden ekonomik yoksunluğun etkileri, sadece yarının yetişkinleri tarafından tam anlamıyla anlaşılabilir (Lichter, 1997:122).

Çocukluk dönemindeki deneyimlerle yetişkinlik dönemindeki sonuçlar arasındaki nedensel ilişkiyi incelerken her bir sosyal bilim farklı yönleri vurgulamaktadır. Psikologlar genellikle çocukluğun ilk dönemlerine yoğunlaşmaktadırlar ve yetersiz aile gelirinin normal çocuk gelişimini nasıl engellediğini araştırmaktadırlar. Sosyologlar, gençlerin yükseköğretime devamlarını ve mesleki başarılarını etkileyen önemli bir faktör olarak çocukluk ve ergenlik döneminde ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının önemine işaret etmektedirler. Ekonomistler ise daha çok, çocukların yetişkinlik dönemindeki ücretlerini ve kazançlarını geliştirmenin bir aracı olarak ebeveynlerin çocuklarına yaptıkları yatırımlarla ilgilenmektedirler. Bu farklı teorik paradigmalarda ortak olan husus, çocukluk dönemindeki olumsuz ekonomik koşulların üretkenliğe yansıyan boyutunda güçlü bir iletim hattı olarak işlev gören eğitimin önemine işaret etmesidir (Hill ve Sandfort, 1995:99). Burada, eğitimin niceliksel boyutu kadar niteliğinin de önemli olduğu vurgulanması gereken bir husustur. Eğitim sürecinde kazanılan beceriler, bu becerilerin işgücü piyasası taleplerini ne ölçüde karşıladığı, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya dönük politikaların yeterliliği vb. hususlar bireylerin gelecekteki yaşam fırsatları üzerinde belirleyici olmaktadır.

Çocukluk döneminin yetişkinlik döneminden ayrılan kendine özgü koşulları

nedeniyle, yoksulluğun çocuklar üzerindeki yansımaları daha şiddetli olmaktadır. Dolayısıyla, çocuk yoksulluğu, yoksullukla ilgili araştırmalarda ayrıca incelenmesi gereken bir çalışma alanı niteliğindedir. Bu çerçevede, çalışmada öncelikle çocuk yoksulluğu kavramsal düzeyde ele alınmakta ve çocuk yoksulluğunu etkileyen faktörler üzerinde durulmaktadır. Daha sonra, çocuk yoksulluğu, küresel düzeydeki boyutları, çocukların gelecekteki yaşam fırsatları üzerindeki etkileri, çocukların korunması ve çocuk haklarına ilişkin başlıca uluslararası belgeler ışığında çocuk yoksulluğu ile mücadelede öne çıkan temel politikalar itibariyle bir bütünsellik içinde analiz edilmeye çalışılmaktadır.

I- ÇOCUK YOKSULLUĞU KAVRAMI VE ÇOCUK YOKSULLUĞUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A- Çocuk Yoksulluğu Kavramı

Yoksulluk, çocuklar üzerinde, yetişkinlere göre çok daha tahrip edici etkilere sahip olabilmektedir. Çocuklar, yoksulluğu, kendi zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal gelişimlerine zarar veren koşullar olarak yaşadıkları için, çocuk yoksulluğunun tanımını düşük hane halkı geliri ya da düşük tüketim düzeyi gibi geleneksel kavramsallaştırmaların ötesinde genişletmek özellikle önem kazanmaktadır (UNICEF, 2004:16). Bu nedenle de 1980'li yılların başından itibaren çocuk yoksulluğu genel yoksulluktan ayrılarak farklı bir araştırma alanı haline gelmeye başlamıştır. Bu alandaki çalışmalar çocuk yoksulluğunun hane ve yetişkin birey yoksulluğundan daha yüksek düzeylerde olduğunu göstermektedir (Dayıoğlu, 2007:83). Çocuk yoksulluğu, UNICEF'in Dünya Çocuklarının Durumu 2005 Raporu'nda, çocukların haklarına sahip olmalarını, toplumun tam ve eşit üyeleri olarak tam potansiyellerini ve katılımlarını başarmalarını engelleyen, hayatta kalmak, büyümek ve gelişmek için gerekli olan maddi, ruhsal ve duygusal kaynaklardan yoksun olma hali olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2004:18).

B- Çocuk Yoksulluğunu Etkileyen Faktörler

Az gelişmiş ülkelerde hem gelir olanaklarının hem de eğitim, sağlık, güvenli su, barınma vb. olanakların yeterli olmaması çocuk yoksulluğu açısından önemli risk faktörlerini oluşturmaktadır. Düşük gelirli ülkelerde genel yoksulluk düzeyleri için geçerli olan olumsuz sosyo-ekonomik koşullar,

çocuklar söz konusu olduğunda daha da şiddetli bir görünüm sergilemektedir. Gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğu az gelişmiş ülkelerdeki kadar şiddetli bir görünüme sahip olmamakla birlikte, ortalama yaşam standardının gerisinde kalma hali olarak göreceli yoksulluk boyutuyla son yıllarda artış eğilimini devam ettirmektedir.

OECD ülkeleri arasında yüksek düzeylerde seyreden çocuk yoksulluğu oranları, konu ile ilgili araştırmaların artmasında etkili olmuştur. Dünyanın gelişmiş ülkelerinin pek çoğunda, çocuk yoksulluğu oranlarının yükselmesinin ardındaki temel nedenlerin sorgulandığı bir araştırmada, aile ve demografik yapıdaki değişimler, işgücü piyasası koşulları ve kamusal politikalar üzerinde durulmaktadır (UNICEF, 2005:14). Örneğin, ortalama ebeveyn olma yaşının ve ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yükselmesi, buna karşılık ailedeki ortalama çocuk sayısının azalma eğilimine girmesi çocuklar için gerekli ekonomik kaynakların artması anlamına gelmektedir. Ancak, bu değişimin istihdam fırsatları ve ücret düzeyleri başta olmak üzere hane refahı açısından belirleyici olan işgücü piyasası koşulları ile bir denge içinde olması gerekmektedir. Diğer yandan, pek çok ülkede tek ebeveynli aile sayısında artış görülmektedir ki bu durum çocuk yoksulluğu riskini artıran bir gelişmedir. Diğer belirleyici bir etmen de işgücü piyasası ile ilgili gelişmelerdir. Özellikle 1990'ların başından itibaren teknolojiye ilişkin gelişmeler, bilginin ve değişen koşullara uyum sağlamanın önemli bir değer olarak yükselmesi, özelleştirme ve küreselleşme eğilimlerinin hız kazanması birçok OECD ülkesinde insanların yaşamlarında piyasanın daha büyük bir rol oynamasını beraberinde getirmiştir. Piyasa aracılığıyla refahın sağlanamadığı durumlarda yoksulluk riskinin artması kaçınılmazdır. Ailelerin karar alma süreçlerini etkilemesi anlamında, hükümetlerin harcama öncelikleri ve uyguladıkları kamusal politikalar da çocuk yoksulluğu üzerinde belirleyici bir diğer etmendir (2005:15-16).

Çocuk yoksulluğunun nedenleri, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerine, gelir dağılımı eşitsizliğinin boyutlarına, işgücü piyasalarının yapısına, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sosyo-kültürel yaklaşımlarına, aile yapılarına, ebeveynlerin özellikle de annelerin eğitim düzeylerine kadar değişik ölçeklerde pek çok etkene bağlı olarak şekillenmektedir. Ayrıca, belirtmek gerekir ki çocuk yoksulluğuna dair nedensellik ilişkisinde yoksulluğun nesiller arası geçişkenliği olan bir toplumsal risk olma özelliği de üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Toplumsal riskleri refah rejimlerinin yapı taşları olarak niteleyen Esping-Andersen, yoksulluk riskinin nesiller arası toplumsal risklere önemli bir örnek teşkil ettiği üzerinde durmaktadır. Bugünün yoksul çocuklarının yarının yoksul yetişkinleri haline gelmesi, yoksulluğun bir nesilden diğerine geçişken olduğunu göstermektedir. Amerikan refah sisteminde yoksul ailelerin çocuklarının okuldan ayrılma, işsizlik ve ikinci nesil refah bağımlıları haline gelme riskiyle oldukça yüksek oranlarda karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Aileden miras olarak çocuklara geçen yoksulluk riski sosyal sermaye eşitsizliğini derinleştirmektedir. Bu tür eşitsizlikler ailede üretildikleri ve daha sonra piyasada şiddetlendikleri için nesiller arası risklerin, refah devleti aktif olarak yaşam fırsatlarını yeniden dağıtmadığı sürece azalması olası görünmemektedir (Esping-Andersen, 1999:42). Zira artan gelir eşitsizliği ile birlikte ebeveynlerin çocuklarının geleceğine yatırım yapma kapasiteleri de eşitsizleşmekte, bu durum çocuk yoksulluğu oranları üzerinde belirleyici olmaktadır. ABD için yapılan bir araştırma, yoksul ailelerin çocuklarının %42 olasılıkla yetişkin olduklarında da yoksul olacaklarını ortaya koymaktadır (Esping-Andersen, 2011:155-156). Beşeri sermayenin yaşam fırsatlarını belirleyici önemli bir etken olduğunu dikkate aldığımızda, zorunlu eğitimin yaygınlaştırılması gibi beşeri sermayeye erişimde fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik politikaların miras olarak devralınan eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir role sahip olduğu kuşku götürmemektedir. Ancak, fırsat eşitliği elbette sadece eğitim alanıyla sınırlı kalmamalı, kamusal sosyal hizmet alanlarına bütünüyle nüfuz edebilmelidir (Esping-Andersen, 1999:43).

ABD ve özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesi arasında çocuk yoksulluğu oranları açısından ortaya çıkan farklılıkta, işgücü piyasası kurumlarının işleyişindeki ve refah devletinin etkinlik düzeyindeki farklılıklara dikkat çekilmektedir. İşgücü piyasasına katılım ve istihdam oranları, yaratılan işlerin niteliği ve sağladığı sosyal güvenlik, ücret düzeyleri, uygulanan işgücü piyasası politikaları işgücü piyasasının işleyişiyle ilgili öne çıkarken; refah devleti tarafından sağlanan sosyal transferler başta olmak üzere refah politikalarının niteliği ve kapsamı da refah devletinin etkinliğini belirlemektedir (Jantti ve Danziger, 1994:48-49; Heuveline ve Weinshenker, 2008:189). ABD’de görece olarak yüksek düzeylerde seyreden çocuk yoksulluğu oranlarının açıklanmasında, özellikle çocuklu kadınlardan oluşan ailelere yönelik

kamusal gelir transferlerinin düşük düzeylerde bir iyileştirici etkiye sahip olması üzerinde durulmaktadır. Bu konuda vurgulanan bir diğer önemli husus da ABD’de yoksul çocuklara yönelik gelir transferinin büyük ölçüde gelir ya da ihtiyaç testine dayalı refah programları şeklinde yürütülmesi, dolayısıyla sınırlı bir kapsama sahip olmasıdır. Buna karşın, Avrupa ülkelerinde çocuklara yönelik refah programları daha ziyade, çocuk sahibi bütün ailelere sağlanan çocuk ödenekleri gibi evrensel sosyal sigorta uygulamalarına dayanmaktadır (Lichter, 1997:26). Bununla birlikte, Avrupa ülkeleri de kendi içerisinde çocuk yoksulluğu oranları bakımından homojen bir görüntü arz etmemektedir. İspanya, İtalya, Yunanistan ve Portekiz gibi Güney Avrupa ülkeleri diğer Avrupa ülkelerine göre çok daha yüksek çocuk yoksulluğu oranlarına sahiptir. Kuzey Avrupa ülkelerinde çocuk yoksulluğu oranlarının görece olarak düşük seyretmesi, bu ülkelerin sadece yüksek gelir düzeyine sahip olmalarıyla açıklanamaz. Sosyal demokrat refah modelini yansıtan refah sistemleriyle, söz konusu ülkelerde eşit vatandaşlık temelinde evrensellik ilkesinin benimsendiği refah politikaları önemli bir rol üstlenmektedir.

UNICEF’in öncülüğünde 2012 yılında gerçekleştirilen ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri yüksek 35 ülkede (27 AB üyesi ve Avustralya, Kanada, İzlanda, Norveç, Japonya, Yeni Zelanda, İsviçre ve ABD’den oluşan) görece çocuk yoksulluğunun incelendiği bir araştırmada, hanehalkının demografik özellikleri, hanehalkı üyelerinin işgücü piyasasındaki konumları başta olmak üzere hanehalkının sosyo-ekonomik koşulları, hanehalkı gelirine yönelik vergilendirme ve transfer politikaları gibi faktörlerin çocuk yoksulluğu ile güçlü bir ilişki içerisinde olduğu saptanmıştır. Örneğin, çocuklu geniş aileler, genellikle daha yüksek düzeyde bağımlılık oranlarına sahiptir. Dolayısıyla geniş ailelerde yaşayan çocukların yoksulluk karşısında daha kırılgan bir konumda oldukları görülmektedir. Hanehalkının yapısıyla ilgili olarak ortaya çıkan bir başka sonuç da özellikle genç bekâr annelerden oluşan tek ebeveynli hanehalklarının yüksek düzeyde bir kazanç istikrarsızlığı özelliği göstermesi nedeni ile bu ailelerde çocuk yoksulluğu oranlarının daha yüksek olmasıdır (Bradshaw vd., 2012:11-12).

Çocuk yoksulluğu ile yakından ilişkili bir başka önemli faktör de hanehalkının sosyo- ekonomik koşullarıdır. Hem yüksek hem de düşük gelirli ülkelerde, başta annelerin eğitim düzeyi olmak üzere, hanehalkı üyelerinin eğitim düzeylerinin çocukların yaşam ve gelişim fırsatları üzerinde güçlü

bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu alandaki bir diğer önemli faktör de hanehalkı üyelerinin işgücüne katılım durumlarıdır. Araştırmada, çalışma yoğunluğunun yüksek olduğu hanelerde yaşayan çocuklarda yoksulluk oranlarının daha düşük olduğu ortaya konulmaktadır (2012:13-15).

Hükümetlerin vergiler ve sosyal transferlerle müdahalesi de çocuk yoksulluğu ile ilişkili bir diğer önemli etken olarak araştırmada incelenmiştir. Ailelere yönelik kamusal harcamaların yüksek olduğu ülkelerde genel olarak yoksulluk oranlarının düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Vergi ve transferlerin çocuk yoksulluğunun azaltılması noktasında en düşük etkiye sahip olduğu ülkeler Yunanistan, İtalya, Japonya, ABD ve İspanya olarak öne çıkmaktadır. Bu ülkeler vergi ve transfer öncesi yüksek çocuk yoksulluğu oranları ile dikkati çekmektedir (2012:20-21).

II- ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN ÖLÇÜLMESİ VE DÜNYADA ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN GENEL GÖRÜNÜMÜ

A- Çocuk Yoksulluğunun Ölçülmesi

Yoksulluğun çok boyutlu doğasından kaynaklanan nedenlerle genel anlamda yoksulluğun ölçülmesi konusundaki tartışmalar, çocuk yoksulluğunun ölçülmesi açısından da geçerlidir. Ölüm, hastalık, açlık, okur-yazar olmama, evsizlik ve güçsüzlük gibi yoksulluğun birçok boyutunu tek bir ölçüt içerisinde birleştirmek zordur. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın insani gelişme endeksi ve ondan türetilen insani yoksulluk endeksi (UNDP, 1990, 1997) insan refahının gelir açısından ölçümüne güçlü bir alternatif oluşturmuştur. Ancak, yoksulluğu geniş bir bakış açısından ölçmek önemli olmasına rağmen ne Dünya Bankasıncı kullanılan gelir ölçütleri ne de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının bileşik endeksleri spesifik olarak çocuk yoksulluğunu değerlendirmek için tasarlanmamıştır (UNICEF, 2004:18-19).

Çocuk yoksulluğunun boyutları konusunda ülkeler arası karşılaştırmaya olanak veren OECD verilerinde çocuk yoksulluğu gelire dayalı olarak ölçülmektedir. Çocuk yoksulluğunun gelire dayalı olarak ölçülmesindeki geçerli varsayımlardan biri, genellikle, hanehalkı gelirinin çocukların kullanımı için gerekli maddi kaynaklar konusunda temel bir yönlendirici olduğudur. Ancak, bir ailenin ekonomik kapasitesi ve harcama gücü sadece hanehalkı gelirine bağlı değildir. Hanehalkının tasarruf gücü, borçları, konut

sahipliği durumu, daha önceki kazançlar gibi birçok faktör burada etkilidir. Bir başka önemli husus da farklı ülkelerdeki çocuk yoksulluğu oranları karşılaştırılırken gelir ölçütlerinin, sağlık, çocuk bakımı, okul öncesi ve diğer kademedeki eğitim gibi hizmetlerin bazı ülkelerde ücretsiz ya da parasal destekle sunulduğunu, diğer ülkelerde ise bu şekilde gerçekleştirilmediğini hesaba katamayacak olmasıdır. Söz konusu durumlar, şüphesiz hanehalkının kullanılabilir gelirini önemli ölçüde etkilemektedir (Adamson, 2012:9).

Gelire dayalı görelî çocuk yoksulluğuna ilişkin OECD tarafından yayımlanan veriler çocuk yoksulluğu konusunda gelir boyutunun dışında bir bilgi sunmamaktadır. Dolayısıyla, çocukların yaşadıkları yoksunluklar konusunda sınırlı bir görüntü vermektedir. Çocuklar kendilerine özgü ihtiyaçlardan yoksun kalma konusunda yetişkinlere göre daha savunmasızdırlar. Çocukları, yetişkinlerin aksine, tüketim üzerinde egemenliğe sahip ekonomik birimler olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ayrıca, çocuklar, temel ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için kamu yetkilileri tarafından sunulan eğitim, sağlık ve diğer kamusal hizmetlere yetişkinlere nazaran daha fazla bel bağlamak durumundadırlar. Bazı ülkelerde kız çocuklarına yönelen ayrımcılık sadece hanehalkı düzeyinde değil, aynı zamanda makro düzeyde çocuk yoksunluğuna bir cinsiyet boyutu eklemektedir. Bu nedenle, çocuk yoksulluğunun çok boyutlu yoksunlukları içerecek şekilde ölçülmesi önem kazanmaktadır (Neubourg vd., 2012:2-3).

B- Dünyada Çocuk Yoksulluğunun Genel Görünümü

Çocuk haklarının korunması ve hayata geçirilmesi için faaliyetlerde bulunan UNICEF'in Dünya Çocuklarının Durumu 2005 Raporu, küresel ölçekte çocuk yoksulluğu konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Rapora göre, dünyada çocukların sayısı 2,2 milyardır. Bu rakamın 1,9 milyarını geliştirmekte olan ülkelerdeki çocuklar oluşturmaktadır. 1 milyar çocuk, yoksulluk içinde yaşamaktadır. UNICEF'in öncülüğünde Bristol Üniversitesi ve Londra Ekonomi Okulu (London School of Economics) tarafından gerçekleştirilen uygulamalı bir araştırma, geliştirmekte olan ülkelerdeki çocukların yedi alanda şiddetli yoksunluğa maruz kaldığını ortaya koymaktadır (UNICEF, 2004:20).

1- Çocukların Şiddetli Yoksunluk Yaşadığı Alanlar

Mutlak yoksulluğun yaşamın çeşitli alanlarındaki tezahürü olarak da ifade

edebileceğimiz bu yoksunluklar aşağıda belirtilmektedir (2004:20-22):

a- Beslenme/Gıda Yoksunluğu

Gelişmekte olan dünyadaki beş yaş altı çocukların %16'dan fazlası ciddi olarak kötü beslenmektedir. Bu çocukların neredeyse yarısı Güney Asya'da yaşamakta ve birçoğu hastalıklara karşı güçsüz ve kırılabilir durumdadır.

b- Su Yoksunluğu

Yaklaşık 400 milyon çocuk, güvenli suya erişime sahip değildir. Bu sorun, özellikle Alt-Sahra Afrika'da ciddi bir durumdur. Güvenli suyun olmaması hastalıkların başlıca kaynağı olmakla birlikte, aynı zamanda, çocukların verimliliğini ve okula katılımlarını da olumsuz etkilemektedir.

c- Hijyen Yoksunluğu

Gelişmekte olan dünyadaki her üç çocuktan biri hijyen olanaklarına erişime sahip değildir. Bu durum çocukların hastalanma riskini büyük ölçüde yükseltmekte, yaşam fırsatlarına zarar vermekte ve eğitimden tam olarak yararlanabilme olasılıklarını azaltmaktadır.

d- Sağlık Yoksunluğu

Yaklaşık 270 milyon çocuk, sağlık hizmetlerine erişime sahip değildir. Güney Asya'da ve Alt Sahra Afrika'da her dört çocuktan biri sekiz temel aşından herhangi birine ulaşmamaktadır.

e- Barınma Yoksunluğu

Gelişmekte olan ülkelerdeki 640 milyondan fazla çocuk ciddi barınma yoksunluğu yaşamaktadır. Alt-Sahra Afrika'daki çocuklar açık bir biçimde en yoksun durumda olanlardır. Bununla birlikte, uygun barınma olanaklarından yoksunluk hem Güney Asya'da hem de Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaygındır.

f- Eğitim Yoksunluğu

Gelişmekte olan ülkelerdeki 140 milyondan fazla çocuk hiçbir zaman okula gitmedi. Bu oran Alt-Sahra Afrika'da kızlar arasında %32'dir. Cinsiyet ayrımı Kuzey Afrika'da en fazladır. Dünya genelinde ise kızların %16'sı erkeklerin %10'u okul fırsatını tamamen kaçırmaktadır.

g- Bilgi Yoksunluğu

Gelişmekte olan ülkelerde 300 milyondan fazla çocuk bilgiden yoksundur. Çocukların, televizyon, radyo, telefon ya da gazetelere erişimleri bulunmamaktadır. Bu çocuklar, kendi hakları ve olanakları konusunda bilgilenmelerini mümkün kılacak mekanizmalardan ve topluma etkin bir şekilde katılabilme olanaklarından mahrumdurlar.

UNICEF tarafından yayınlanan Dünya Çocuklarının Durumu 2014 Raporu'nda da çocuk yoksulluğunu yansıtan önemli veriler bulunmaktadır. Her ne kadar UNICEF'in 2005 Raporunda yer alan gelişmekte olan ülkelerdeki şiddetli çocuk yoksunluğu ölçütleri ile birebir karşılaştırma yapmaya olanak sağlamasa da bu Rapor çocuk yoksulluğuna ilişkin güncel veriler sunmaktadır. Raporda, dünya genelinde çocukların durumu ile ilgili ilerleme kaydedilen alanlardan biri olarak beş yaş altı ölüm oranlarındaki azalmaya dikkat çekilmektedir. Ayrıca, ilköğretime kaydolma oranlarında en az gelişmiş ülkelerde bile önemli bir artış yaşanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde 1990 yılında ilköğretime kayıt yaptıran çocukların oranı %53 iken, bu oran 2011 yılında %81'e yükselmiştir. Ancak, ilerleme kaydedilen söz konusu alanlara rağmen, hala, çocuk haklarının ihlalinin sürdürüldüğüne de şahit olunmaktadır. 2012 yılında beş yaş altında ölen çocuk sayısı dünya genelinde 6,6 milyondur. Bu ölümlerin büyük bir kısmı önlenemez nedenlerden kaynaklanmaktadır. Çocukların en temel hakkı olan yaşam ve büyüme hakları bu şekilde tehdit altındadır. Dünya çocuklarının %15'i, çocukların ekonomik sömürüden korunma haklarını tehlikeye atan ve öğrenme ve oyun oynama haklarını ihlal eden çocuk işçiliğinde yer almaktadır (UNICEF, 2014:3).

2- Göreli Çocuk Yoksulluğu

Çocuklar şiddetli bir yoksunluk içinde olmadıklarında bile yoksulluk yaşayabilirler. Toplumdaki standartlara yakın maddi koşullara sahip ailelerde büyümek çocuklar için önemlidir. Göreli yoksulluk, çocukların yaşaması, büyümesi ve gelişmesi için eşit olmayan fırsatlar anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, gelir eşitsizliklerinin hem ülkeler arasında hem de birçok gelişmekte olan ülkede hızlı ekonomik büyüme dönemlerine rağmen son on yılda yükselmiş olması tedirgin edicidir. Çin'de ve Hindistan'da nüfusun büyük bölümleri son yıllardaki hızlı ekonomik büyümeden sadece sınırlı bir şekilde faydalanabilmiştir (UNICEF, 2004:27). Benzer şekilde, OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğuna yönelik araştırmalar göreli yoksulluk içinde

yaşayan çocukların oranının (gelirin ulusal medyan gelirin yarısından daha az olduğu hanelerde yaşayan çocuklar) 1980'lerin sonlarından itibaren yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 1. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Görelî Çocuk Yoksulluğu Oranları (%)

Yıllar/ Ülkeler	1983	1990	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Avusturya	-	-	-	8	7	8	8	9
Belçika	-	-	-	9	11	12	12	-
Şili	-	-	-	-	-	22	-	23
Danimarka	-	3	2	2	4	4	3	3
Finlandiya	-	2	3	3	5	4	3	4
Fransa	-	-	9	9	9	10	10	10
Almanya	-	5	8	-	7	10	9	8
Yunanistan	-	-	-	14	16	15	17	20
İtalya	-	-	12	-	15	17	17	17
Japonya	-	-	14	-	-	15	-	-
Hollanda	-	7	9	10	9	10	9	-
Norveç	-	-	3	-	5	4	5	5
Portekiz	-	-	-	15	16	15	16	16
İspanya	-	-	-	21	17	19	20	21
İsveç	2	-	3	-	6	7	8	9
Türkiye	-	-	-	-	-	27	27	28
Birleşik Krallık	-	15	15	13	12	11	9	9
ABD	-	-	21	20	21	19	21	20

* Kaynak: OECD, Child Poverty Statistics, (Erişim): <http://www.stats.oecd.org>, 05.10.2014

Tablo 1'deki karşılaştırılabilir veriler incelendiğinde, yeni binyılın başlangıcında sadece Finlandiya, Danimarka ve İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde çocuk yoksulluğunun %5'in altında nispeten düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Tablodaki veriler, çocuk yoksulluğu oranlarının Birleşik Krallıktaki görelî azalma dışında, diğer ülkelerin önemli bir bölümünde arttığına işaret etmektedir. Bu gelişmede şüphesiz, 1980 sonrası süreçte neoliberal ekonomi politikalarının refah devletleri üzerinde sosyal harcamaların azaltılması yönünde yarattığı baskının da etkisi bulunmaktadır. Türkiye, 2011 yılı itibariyle görelî çocuk yoksulluğu oranlarının en yüksek olduğu ülke olarak tabloda yer alırken, Türkiye'yi Şili, İspanya, ABD,

Yunanistan, İtalya ve Portekiz izlemektedir.

UNICEF Araştırma Ofisi tarafından son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki çocukların yoksunluklarının ve refah konumlarının çok boyutlu ölçümüne ilişkin kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Avrupa Birliği'nde ve gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğunun incelendiği yakın zamanlardaki araştırmalar, hem maddi hem de maddi olmayan yoksunlukları içeren göstergelere dayalı olarak çocuk yoksulluğunun kendine özgü yapısının ortaya konulması ihtiyacına vurgu yapmaktadır (Roelen ve Notten, 2011:2). Örneğin, Avrupa ülkelerindeki çocuk yoksulluğunun ölçümü konusunda gerçekleştirilen UNICEF araştırmasında, beslenme, giyim, eğitimle ilgili gereksinimler, sosyal ilişkiler, boş zaman ve oyun alanlarında toplamda on dört maddeden oluşan yoksunluk kriterlerini içeren bir çocuk yoksunluğu endeksi geliştirilmiştir. Genel olarak bakıldığında, İskandinav ülkelerinde ve Hollanda'da çocuk yoksunluğu oranı %10'un altındadır. Almanya, Fransa, İspanya, Birleşik Krallık, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Malta ve Slovenya'da bu oran %11-20 arasında değişiklik göstermektedir. Yeni AB üyesi ülkelerde ve İtalya ve Yunanistan'da ise çocuk yoksunluğu oranı yaklaşık %25'tir. Bu araştırmadaki önemli bir diğer bulgu da çok sayıda çocuğun, ebeveynlerinden en az birinin göçmen olduğu hanelerde yaşadığı ülkelerde, söz konusu çocukların yoksunluk oranlarının çok daha yüksek düzeyde olmasıdır (Neubourg vd., 2012: 33).

UNICEF'in yakın tarihli bir başka çalışmasında ise 29 gelişmiş ülkede çocukların refah konumları beş farklı boyutta incelenerek ülkeler sıralamaya tabi tutulmuştur. Maddi refah, sağlık ve güvenlik, eğitim, davranışlar ve riskler, barınma ve çevre olmak üzere toplam beş boyutta çocuk refahının incelendiği çalışmada, sıralamada üst grupta yer alan ülkeler arasında Hollanda, Norveç, İzlanda ve Finlandiya öne çıkarken; alt grupta yer ülkeler arasında ise Yunanistan, ABD, Litvanya ve Romanya dikkati çekmektedir (UNICEF, 2013:2).

III- ÇOCUKLARIN KORUNMASI VE ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN ULUSLARARASI BELGELER

Uluslararası alanda çocukların korunması ve çocuk haklarına ilişkin ilk önemli gelişmeler, 1. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Savaşların yarattığı olumsuz koşullardan en çok etkilenen kesimlerin başında, şüphesiz, çocuklar gelmektedir. Çocukların korunması konusundaki ilk uluslararası bildirge ise Milletler Cemiyeti tarafından 1924 yılında kabul edilen Cenevre

Çocuk Hakları Bildirgesi'dir (UNICEF, 2004:2).

İnsan haklarının dile getirildiği en önemli belgelerin başında gelen ve 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesinde de özel olarak çocuklara dikkat çekilmektedir. İlgili maddede, çocukların özel bakım ve yardım haklarına işaret edilerek, evlilik içinde ya da dışında doğmuş olmalarına bakılmaksızın tüm çocukların aynı toplumsal korumadan yararlanacağı belirtilmektedir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, md.25).

Çocukların korunması konusunda uluslararası alandaki önemli bir diğer gelişme de 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Çocukların ayrımcılığa maruz kalmama hakkını tanıyan bu Bildirge, aynı zamanda onların eğitim, sağlık ve özel olarak korunma haklarını öne çıkarmaktadır. Çocuk hakları konusundaki en önemli gelişme ise 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun oy birliği ile kabul ettiği Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir. Sözleşme 1990 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Sözleşme, daha önceki uluslararası bildirgelerde, çocukların gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olmaları nedeniyle özel güvence ve korunma gereksinimlerine işaret eden hususlara atıfta bulunarak, çocukların yaşam hakkı başta olmak üzere, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, dinlenme, oynama ve yaşlarına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma, ekonomik sömürüye, cinsel suistimale ve her türlü ayrımcılığa ve sömürüye karşı korunma haklarını teminat altına almaktadır.

Dünyada neredeyse bütün ülkelerin katılımıyla kabul edilen ve onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye taraf olan devletler, çocukların kendi potansiyellerini tam olarak geliştirmelerine olanak tanıyacak koşulları yaratmayı taahhüt etmektedirler. Bu koşulların yaratılmasında asgari düzeyde çocuk refahını sağlama ve çocukların refahını yükseltmek için mücadele etme sorumluluğunu üstlenmektedirler. Bu nedenle, çocukların refah konumlarının izlenmesi, düşük gelirli ülkelerden orta gelirli ve gelişmiş ülkelere kadar bütün ülkeler için önem arz etmektedir (Martorano vd., 2013:6).

Çocukların korunmasına ilişkin önemli bir diğer sözleşme de 1999 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 sayılı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi, çocuk işçiliğinin

büyük ölçüde yoksulluktan kaynaklandığını ve uzun vadeli çözümünün sosyal gelişmeye ve özellikle yoksulluğun azaltılmasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF, 2004:2).

IV- ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN ÇOCUKLARIN GELECEKTEKİ YAŞAM FIRSATLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

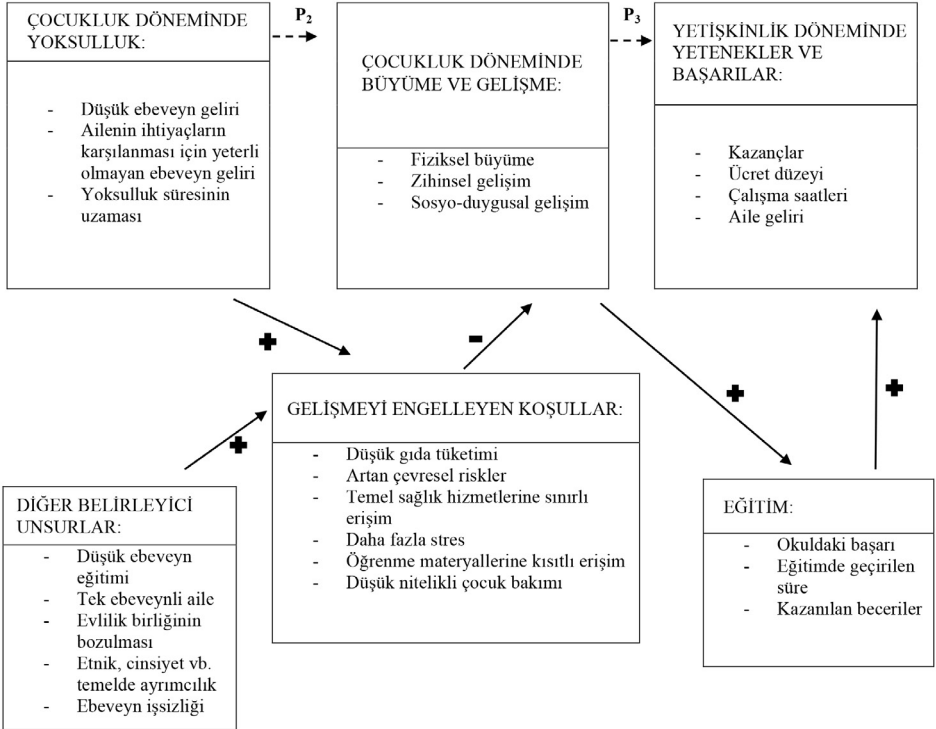
Erken çocukluk döneminde çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimlerine yönelik çalışmalar, yaşamın ilk beş yılındaki aile gelirinin çocukluk dönemine ait gelişimsel sonuçlarla önemli bir ilişki içerisinde olduğunu öne sürmektedir. Bu yöndeki çalışmalar, yoksul ailelerin gelirlerinin yükseltilmesinin çocukların yetenekleri ve başarıları üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Duncon vd., 1998:421). Çocukların ruh sağlığı da şüphesiz, ailenin yoksulluk durumuyla yakından ilgilidir. Yapılan araştırmalar, yoksul çocukların yoksul olmayanlara göre daha fazla ruh sağlığı problemlerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, onların yaşamlarının daha sonraki dönemlerinde okuldaki başarıları, işgücü durumları ve evlilik gibi özel yaşamlarına dair alanlarda etkisini gösterebilmektedir (McLeod ve Shanahan, 1996:207).

Çocukluk dönemindeki yoksulluğun olumsuz etkileri çocukların gelecekteki yaşam fırsatlarıyla ilgili olarak da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Çocuk yoksulluğu, yeterli olmayan bir fiziksel büyüme, zihinsel gelişim bozukluğu (genel IQ düzeyi, matematik becerisi, okuma becerileri ve genel öğrenme becerileri gibi alanlarda) ve sosyo-duygusal gelişim sorunları (davranış problemleri, bağımlılık, anksiyete vb.) üzerinde etkili olmaktadır (Hill ve Sandfort, 1995:106). Çocukluk dönemindeki yoksulluğun yaşam seyri içerisinde çocukların büyüme ve gelişim süreçleri ve daha sonraki dönemlerdeki yetenekleri ile olan nedensel ilişkisi ve bu süreçlerde etkili olan koşullar Şekil 1'de gösterilmektedir. Şekil 1'deki noktalı oklar, çocukluk dönemindeki yoksulluk ile çocukluk dönemindeki gelişme ve çocukluk dönemindeki gelişme ile yetişkinlik dönemindeki üretkenlik arasındaki mevcut nedensel ilişkileri betimlemektedir.

Çocukluk dönemindeki yoksulluğu yansıtan düşük ebeveyn geliri, çocukların ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanamaması ve yoksullukta geçirilen sürenin uzaması gibi faktörler, çocukların büyüme ve gelişim süreçlerini ve yetişkinlik dönemindeki üretkenlikleri olumsuz etkilemektedir. Şekilde yansıtılan önemli bir diğer husus, çocukluk dönemindeki fiziksel, zihinsel

ve sosyo-duygusal gelişimin eğitimsel kazanımlar üzerindeki, eğitimsel kazanımların ise yetişkinlik dönemindeki üretkenlik ve başarılar üzerindeki olumlu etkisidir.

Şekil 1. Çocukluk Dönemindeki Yoksulluğu Çocukların Gelişimsel Süreçleri ve Daha Sonraki Dönemlerde Kazandıkları Yeteneklerle İlişkilendiren Nedensel Bağlantı Zinciri

Kaynak: Hill ve Sandforth, a.g.m., s.100

V- ÇOCUK YOKSULLUĞU İLE MÜCADELE

Çocuk yoksulluğu ile mücadele, daha önce de ifade edilen çocukluk döneminin kendine has özellikleri ve çocuk yoksulluğunun yaşamın seyri içerisinde ortaya çıkarabileceği etkiler nedeniyle sadece genel anlamda yoksulluk karşıtı politikaların sonuçlarına bağlanabilecek bir sorun değildir. Belirtilmesi gereken önemli bir diğer husus da çocuk yoksulluğu ile mücadelenin ve çocuklara yatırım yapmanın bir tercihten ziyade zorunluluk olmasıdır. Zira 191 ülke tarafından onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, sözleşmeye taraf devletleri çocuk haklarının yerine getirilmesi

konusunda zorlamakta, bir diğer ifadeyle söz konusu ülkeler için bağlayıcı bir nitelik arz etmektedir. Çok boyutlu ve birbiriyle ilişkili pek çok unsurun bir arada değerlendirilmesini gerektiren çocuk yoksulluğu ile mücadelede öne çıkan hususlar ana hatlarıyla aşağıda ele alınmaktadır.

A- Temel İnsani Kapasitelerin Geliştirilmesi

Yoksulluk hiç şüphesiz, az gelişmiş ülkelerdeki çocukları en temel insani kapasitelerden yoksun bırakarak onların yaşam haklarını tehdit etmektedir. Bu anlamda, az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun çocuklar üzerindeki yansımaları gelişmekte olan ve özellikle de gelişmiş ülkelere göre çok daha şiddetli olmaktadır. Bu durum, çocuk yoksulluğu ile mücadele konusunda söz konusu ülkelerdeki politika önceliklerinin şekillenmesi açısından da önem taşımaktadır. Nitekim UNICEF'in dünyanın az gelişmiş ülkelerindeki çocuk yoksulluğu ile mücadelede öne çıkardığı politikalara bakıldığında, bunların daha ziyade, eğitim, sağlık, güvenli su, barınma gibi temel insani kapasitelerin geliştirilmesi alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

UNICEF'in temel eğitim konusundaki vurgusu ve bu yöndeki desteği özellikle erken çocukluk dönemindeki zihinsel ve psikososyal gelişime odaklanmaktadır. UNICEF aynı zamanda sağlıklı ve güvenli koşullarda çocukların evrensel temel eğitimlerini tamamlamalarının önemine de vurgu yapmaktadır (UNICEF, 2001:1). Temel sağlık hizmetleri alanında ise en önemli hedeflerin başında, çocuklar ve kadınlardaki hastalık ve ölüm oranlarının azaltılması gelmektedir. Çocukların kötü ya da yetersiz beslenmelerinin önlenmesi de çocuk yoksulluğu ile mücadelede önemli bir başka faktördür. Yetersiz beslenmenin önlenmesine yönelik tedbirler pek çok UNICEF programında yer almaktadır. Bu programlar, çocukların temel besin açıklarının kapatılmasını, küçük çocukların büyüme ve gelişme süreçlerinin izlenmesini, emzirme eğitimlerini ve çocukların bakımına ve beslenmesine yönelik uygulamaları içermektedir (UNICEF, 2000:22-24).

Güvenli içme suyuna ve yeterli hijyen olanaklarına erişim çocuk yoksulluğunun azaltılmasına katkı sunabilecek bir diğer etmendir. Zira söz konusu olanakların yetersizliği, çocuklardaki kötü beslenmesinin, hastalık ve ölümlerin önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Ayrıca, özel olarak korunması gereken çocuklar, çocuk yoksulluğu açısından ayrıca üzerinde durulması gereken bir kesimi oluşturmaktadır. Engelli çocuklar, şiddete, cinsel istismara ya da işgücü piyasalarında tehlikeli işlerde veya olumsuz çalışma koşullarında çalıştırı-

arak emek sömürüsüne maruz kalan çocuklar, sokaklarda yaşayan çocuklar, çocuk yaşta evlilik yapanlar, HIV/AIDS riski olan çocuklar özel olarak korunması gereken kesimlere örnek teşkil etmektedir. Bunların dışında, savaş altında olan ya da bu tehdidin söz konusu olduğu ülkelerde yaşayan çocuklar da yoksulluğu yetişkinlere göre daha şiddetli yaşamaktadır. Çocuk işçiliğiyle, çocuk istismarı ve çocuklara yönelik ayrımcılıkla mücadele edebilmek için nitelikli eğitim hizmetleri başta olmak üzere temel kamusal hizmetlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır (2000:26-28).

Az gelişmiş ülkeler açısından önemli bir diğer sorun da bu ülkelerin büyük bir kısmının Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler (Heavily Indebted Poor Countries) arasında yer almasıdır. Ağır borç yükü, hiç şüphesiz bu ülkelerde diğer pek çok alanda olduğu gibi çocuk haklarının gerçekleştirilmesi alanında da gösterilen ilerlemenin yavaş olmasında önemli bir etkidir. Zira bu ülkelerde temel kamusal hizmetlere ayrılan bütçe kaynakları oldukça sınırlı bir düzeyde kalmaktadır. Bu nedenle, ilgili ülkelerin borç yüklerinin azaltılması ve bu ülkelere finansal destek sağlamak amacıyla 1996 yılında IMF ve Dünya Bankası tarafından Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler Girişimi (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) başlatılmıştır. Ancak, her ne kadar az gelişmiş ülkeler için umut yaratmış olsa da bu Girişim yavaş seyretmekte ve beklenen etkiyi tam olarak gösterememektedir (UNICEF, 2001:22-24).

B- Çocukların Refahını Önceleyen Bir Politika Çerçevesinin Benimsenmesi

Çocukların durumlarının iyileştirilmesi yukarıda bahsedilen alanlardaki müdahalelerle birlikte, destekleyici bir politika çerçevesi de gerektirmektedir. Bu anlamda, yoksulluğun azaltılması ve sosyal içermeye yönelik politika reformları büyük önem taşımaktadır. Çocuk yoksulluğu oranlarının azaltılması alanında başarılı olan ülkelerdeki deneyimlere bakıldığında, uygulanan sosyal politikalarda ekonomik ve sosyal hakların aynı derecede önemli olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak ilgili ülkelerde temel sosyal hizmetlere ve çocukların korunmasına daha fazla harcama yapılmakta ve kamusal hizmetlerin sunumunda ve özellikle daha savunmasız ve kırılgan olan çocukların korunmasında toplumsal katılım desteklenmektedir (UNICEF, 2000:30).

Gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğunun azaltılmasında öne çıkan politikalar, yoksul çocukların ortalamasının altında seyreden yaşam standartlarının

iyileştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Araştırmalar son on yıl boyunca, sanayileşmiş batılı ülkelerde çocuk yoksulluğunun azaltılmasında kamu refah politikalarının oynayabileceği önemli rolü göstermektedir. Örneğin, ülkeler arası karşılaştırmalarda, demografik özelliklerin ya da aile özelliklerinin daha yüksek çocuk yoksulluk oranları ile ilişkili olup olmadığını belirleyen temel faktörün uygulanan refah politikaları olduğu vurgulanmaktadır (Engster, 2012:121). Yapılan araştırmalarda, refah devleti transferlerinin ve ebeveyn istihdamının gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğu oranlarındaki değişkenliği açıklamadaki önemine işaret edilmektedir. Örneğin, refah devleti transferlerinden önce Kuzey Avrupa ülkelerinin ortalama %16,1 olan çocuk yoksulluğu oranının, transferlerden sonra ortalama %3,4'e gerilediği görülmüştür. Buna karşılık, piyasa merkezli ABD'de refah devleti transferlerinin çocuk yoksulluğunun azaltılmasındaki görece etkisi çok daha düşük düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla, kamu vergi ve transfer sistemi çocuk yoksulluğu oranlarının belirlenmesinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir (2012:122).

Çocuk yoksulluğu oranlarının azaltılmasında sosyal transferler kadar önemli bir diğer etken de ebeveyn özellikle de anne istihdamıdır. Çocuk yoksulluğu ile ilgili tartışmalardaki temel konulardan biri de düşük gelirli çocuklu ailelere yönelik yardımların yeterliliğinin artırılması ile yoksul ailelerde istihdamı artıran politikaların desteklenmesi arasında uygun bir dengenin sağlanmasıdır. OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğu ile mücadeleyi konu edinen bir çalışmada, çocuk yoksulluğunun ebeveynlerin istihdam durumu ile ne ölçüde ilişkili olduğu araştırılmıştır. Bu çalışmada, çocuk yoksulluğu oranlarının çalışanın olmadığı ailelerde, en az bir ebeveynin istihdamda yer aldığı ailelere göre önemli ölçüde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Whiteford ve Adema, 2006:235). Bu nedenle, ebeveyn istihdamını destekleyen politikalar çocuk yoksulluğu açısından önem kazanmaktadır. Bunlar, vergi yardımları, eğitim ve yetiştirme programlarını içeren aktif istihdam politikaları, işgücü piyasasında işgücü arz ve talebini eşleştirme programları, istihdam teşvikleri, çalışan ebeveynler için çocuk bakım hizmetlerinin sağlanması vb. politikaları içermektedir (OECD, 2009:171).

Son yıllarda pek çok batılı refah devletinde çocuk yoksulluğu ile mücadelede aile politikalarının potansiyel değerine işaret eden çalışmalar artmaktadır. Aile politikası konusunda çalışanlar, sanayileşmiş batılı ülkeleri çocuklu aileleri desteklemedeki farklı stratejilerine dayalı olarak farklı aile

politikası rejimleri içerisinde sınıflandırmaktadır. Aile politikası rejimi, 18 yaşın altında çocuğa sahip aileleri destekleyen bir politika seti olarak tanımlanmaktadır. Ağırlıklı olarak Kuzey Avrupa ülkelerinde bulunan “iki kazananlı rejimler”, ücretli ebeveyn izinleri ve kamu çocuk bakım desteği gibi annelerin istihdamını kolaylaştıran aile programları için yüksek düzeyde destek önermektedir. Ağırlıklı olarak Kıta Avrupası ülkeleri ile ilişkilendirilen “genel aile desteği rejimleri”, kadınların çocukların bakımını üstlendiği ve erkeklerin de öncelikli kazananlar olduğu yerlerde geleneksel aile düzenlemelerini teşvik etmektedir. Bu nedenle, ücretli ebeveyn izinleri ve çocuk bakım hizmetlerinin payı bu ülkelerde görece olarak daha sınırlıdır. Hem liberal hem de Güney Avrupa devletlerini içeren “düşük aile desteği rejimleri” ise ailelere sınırlı bir destek sağlamaktadır ve bireyleri, piyasa ya da genişletilmiş aile ilişkileri aracılığıyla kendi bakım düzenlemelerini yapmaları için teşvik etmektedir (Engster ve Stensöta, 2011:83- 87).

Şekil 2. Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Nedensellik Bağında Öne Çıkan Politikalara Yönelik Basitleştirilmiş Bir Açıklama

Anne, Baba ile İlgili, Ailesel ya da Çevresel Koşullar	Çocukluk Dönemindeki Yoksulluk	Çocukluk Dönemindeki Büyüme ve Gelişme	Yetişkinlik Dönemindeki Beceriler ve Başarılar
P1	P2	P3	
Yörünge P1’de Kullanılan Politikalar (Çocukluk dönemindeki yoksulluğun önlenmesi ya da azaltılması)	Yörünge P2’de Kullanılan Politikalar (Gelişimsel koşullardaki yetersizliklerin telafi edilmesi)	Yörünge P3’te Kullanılan Politikalar (Yetişkinlik dönemindeki sonuçları iyileştirmeye yönelik programlar)	
<ul style="list-style-type: none"> * Ekonomik büyüme * Kazanılmış gelirden vergi indirimi * Asgari ücret * İşsizlik sigortası * Çocuk destek uygulaması * Bakıma muhtaç çocuğa sahip ailelere destek * Sosyal güvenlik * Ek güvenlik gelirleri 	<ul style="list-style-type: none"> * Gıda yardımları * Okul öğle yemeği/kahvaltı programı * Konut teşvikleri * Yoksullar için sağlık yardım ve hizmetleri * Çocuk aşıları *Günlük bakım * Özel gereksinimi olan çocuklar için eğitim * Yükseköğrenim için finansal destek * Ebeveyn eğitimi, aile destek programları * Ruh sağlığı programları * Erken/periodyodik tarama, teşhis ve tedavi 	<ul style="list-style-type: none"> * İş eğitimi programları * Mesleki rehabilitasyon * Toplum merkezli gençlik kuruluşları * Aile destek programları * Ruh sağlığı programları 	

Engster ve Stensöta, nakit aile ve vergi yardımları, ücretli ebeveyn izinleri ve kamu çocuk bakım desteği olmak üzere üç aile politikasını esas alan çalışmalarında, aile politikaları ile çocukların refahı arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Araştırma sonuçları, ücretli ebeveyn izinlerinin ve kamusal çocuk bakım hizmetlerinin yüksek düzeylerde olduğu “iki kazananlı rejimlerin” düşük düzeylerdeki çocuk yoksulluğu oranları ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir (2011:82).

Aile politikaları ve çocuk yoksulluğu arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer kapsamlı çalışmada, araştırmacılar, refah devletlerinin kadınların ve erkeklerin toplumdaki rollerine ilişkin farklı varsayımlarına dayalı olarak strateji geliştirdiklerini savunmaktadırlar. Bu çalışmada, aile yardımlarının ve küçük çocuklara yönelik bakım hizmetlerinin, özellikle bekâr annelerden oluşan ailelerde, daha düşük çocuk yoksulluk oranları ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Misra vd., 2007:804).

Çocuk yoksulluğu ile mücadele AB ülkelerinin gündeminde son yıllarda önemli bir yer teşkil etmektedir. Birleşik Krallık gibi yüksek düzeydeki çocuk yoksulluğu oranlarını azaltmış ya da İsveç örneğinde olduğu gibi çocuk yoksulluğu oranlarını görece sınırlı bir düzeyde tutabilmiş ülke örnekleri, çocuk yoksulluğunun azaltılmasının sadece genel anlamda yoksulluk karşıtı politikaların bir ürünü olmadığını, bu sorunla mücadelenin çok boyutlu ve birbiriyle entegre çocuk, aile ve kadın dostu bir stratejiyi gerektirdiğini göstermektedir. Bu stratejinin temeli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede belirtilen hakların gerçekleştirilmesine dayanmaktadır (Hoelscher, 2006:257). İş ve aile sorumluluklarını uyumlaştıran aile dostu işgücü piyasası ve istihdam politikaları, istihdamda yer almayan kişilerden oluşan hanehalklarında çocukların temel yaşam standartlarını güvence altına alan nakit yardımlar, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasını kolaylaştıran kamu tarafından desteklenen çocuk bakım hizmetleri, bütün çocukların eğitime eşit koşullarda katılımını destekleyici politikalar, barınma, sağlık ve diğer temel kamusal hizmetlere erişimin sağlanması, özel olarak korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik destekleyici hizmetler bir bütün olarak çocuk yoksulluğuyla mücadelenin çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır (2006: 263-269).

SONUÇ

Yoksulluk hane içerisindeki kırılgan ve savunmasız konumları nedeniyle çocuklar üzerinde yetişkinlere göre daha olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan yoksulluğun olumsuz etkileri yaşam döngüsü içerisinde çocukların fiziksel, zihinsel, sosyo-duygusal gelişimleri üzerinde, eğitim süreçlerinde ve üretkenlik düzeylerinde hissedilmektedir. Ayrıca, bu alanda yapılan araştırmaların da göstermiş olduğu gibi, bugünün yoksul çocuklarının yarının yoksul yetişkinleri haline gelmesi ve nesilsel döngü ile yoksulluklarını kendi çocuklarına devretmeleri sorunun önemini daha da artırmaktadır. Bu kapsamda, erken çocukluk dönemindeki yoksulluğun yaşam boyu yaratacağı etkiler son yıllarda giderek artan sayıda çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Gelişmekte olan ve özellikle de az gelişmiş ülkelerde çocuk yoksulluğu, beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi en temel insani kapasitelerden yoksunluk boyutuyla öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu ülkelerde öncelik, söz konusu alanlardaki yetersizliklerin giderilmesi konusunda yoğunlaşmıştır. Gelişmiş ülkelerin büyük bölümünde, bu tür yoksunluklar önemli ölçüde çözüme kavuştuğu için çocuk yoksulluğu ortalama yaşam standardının gerisinde kalma hali olarak görece yoksulluk boyutuyla dikkatleri çekmektedir.

OECD ve AB ülkelerinde, çocuk yoksulluğu konusunda son yıllarda yapılan araştırmalarda bu sorunla mücadelede aile politikalarının sahip olduğu öneme işaret edilmektedir. Çocuk bakım hizmetlerinin niteliği, ebeveyn özellikle de anne istihdamını destekleyen politikalar, çocuklu ailelere yönelik nakit yardımlar ve vergi kolaylıkları aile politikaları arasında öne çıkmaktadır. Farklı refah geleneklerine sahip ülkelerde aile politikalarının niteliği ve kapsamındaki farklılaşmaya bağlı olarak çocuk yoksulluğu oranları değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte, gözden uzak tutulmaması gereken husus, 1980 sonrası süreçte, küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle refah devletlerinin sosyal harcamalarını azaltmaları yönünde bir zorlama ile karşı karşıya kalmalarıdır. Sosyal harcamaların baskılanması ve refah hizmetlerinin temininde piyasanın daha belirleyici bir rol üstlenmesi, şüphesiz birçok OECD ülkesinde söz konusu süreçte çocuk yoksulluğu oranlarının artmasında etkili olan önemli bir gelişmedir. Eğer çocuk yoksulluğu ile etkin bir şekilde mücadele edilmezse, bugünün yoksul çocuklarının yaşamın sonraki aşamalarında karşılaşılabilecekleri sorunlar

dikkate alındığında, refah devletlerinin bugünkü maliyetlerinin çok daha üzerinde maliyetlerle karşı karşıya kalmaları da kaçınılmaz olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, çocuk yoksulluğu ile mücadelenin refah devletlerinin aktif katılımı olmaksızın gerçekleştirilmesi, genel anlamda yoksullukla mücadelenin sonuçlarına bırakılması ya da ertelenmesi mümkün değildir.

Kaynakça

- Adamson, Peter (2012), “Measuring Child Poverty: New League Tables of Child Poverty in the World’s Rich Countries” *Innocenti Report Card 10*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Bradshaw, Jonathan; Chzhen, Yekaterina, Gill Main, Bruno Martorano, Leonarda Menchini and Chris de Neubourg (2012), “Relative Income Poverty Among Children in Rich Countries”, *Innocenti Working Paper 2012-01*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Dayıoğlu, Meltem (2007), “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Ölçüm Yöntemleri ve Yoksulluğun Belirleyicileri”, *TİSK Akademi*, Cilt.2, Sayı.3, 83-105.
- Duncon, Greg J; Yeung, W. Jean, Jeanne Brooks-Gunn and Judith R. Smith (1998), “How Much Does Childhood Poverty Affect the Life Chances of Children”, *American Sociological Review*, Vol.63, No.3, 406-423.
- Engster, Daniel and Helena Olofsdotter Stensöta (2011), “Do Family Policy Regimes Matter for Children’s Well-Being?”, *Social Politics*, Vol.18, Number.1, 82-124.
- Engster, Daniel (2012), “Child Poverty and Family Policies Across Eighteen Wealthy Western Democracies” Daniel Engster, *Journal of Children and Poverty*, Vol.18, No.2, 121-139.
- Esping-Andersen, Gosta (1999), “Social Foundations of Postindustrial Economies”, *Oxford University Press*, New York.
- Esping-Andersen, Gosta (2011), “Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak”, (Çev. Selin Çağatay), (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Heuveline, Patrick and Matthew Weinschenker (2008), “The International Child Poverty Gap: Does Demography Matter?”, *Demography*, Vol.45, No.1, 173-191.
- Hill, Martha S. and Jodi R. Sandfort (1995), “Effects of Childhood Poverty on Productivity Later in Life: Implications for Public Policy”, *Children and Youth Services Review*, Vol.17, No.1/2, 91-126.
- Hoelscher, Petra (2006), “What Works? Preventing and Reducing Child Poverty”, *European Journal of Social Security*, Vol.8, No.3, 257-277.
- Jantti, Markus and Sheldon Danziger (1994), “Child Poverty in Sweden and the United States: The Effect of Social Transfers and Parental Labor Force Participation”, *Industrial and Labor Relations Review*, Vol.48; No.1, 48-64.
- Lichter, Daniel T. (1997), “Poverty and Inequality Among Children”, *Annual Review of Sociology*, Vol.23, 121-145.

- Martorano, Bruno; Natali, Luisa, Chris de Neubourg and Jonathan Bradshaw (2013), "Child Well-Being in Advanced Economies in the Late 2000s", *Working Paper 2013-01*, UNICEF Office of Research, Florence.
- Mcleod, Jane D. and Michael J. Shanahan (1996), "Trajectories of Poverty and Children's Mental Health", *Journal of Health and Social Behavior*, Vol.37, 207-220.
- Misra, Joya; Moller, Stephanie and Michelle J. Budig (2007), "Work-Family Policies and Poverty for Partnered and Single Women in Europe and North America", *Gender and Society*, Vol.21, No.6, 804-827.
- Neubourg, Chris de; Bradshaw, Jonathan, Yekaterina Chzhen, Gill Main, Bruno Martorano and Leonardo Menchini (2012), "Child Deprivation, Multidimensional Poverty and Monetary Poverty in Europe", *Innocenti Working Paper 2012-02*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- OECD (2009), *Doing Better for Children*, OECD Publishing, Paris.
- OECD, *Child Poverty Statistics*, <http://www.stats.oecd.org>.
- Roelen, Keetie and Geranda Notten (2011), "The Breadth of Child Poverty in Europe: An Investigation Into Overlap and Accumulation of Deprivations", *Innocenti Working Paper 2011-04*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- UNDP (1990), *Human Development Report 1990, Concept and Measurement of Human Development*, (Oxford University Press), New York.
- UNDP (1997), *Human Development Report 1997, Human Development to Eradicate Poverty*, (Oxford University Press), New York.
- UNICEF (2000), *Poverty Reduction Begins with Children*, New York, USA.
- UNICEF (2001), *Poverty and Children Lessons of the 90s for Least Developed Countries*, New York, USA.
- UNICEF (2004), *The State of the World's Children 2005*, New York, USA.
- UNICEF (2005), "Child Poverty in Rich Countries 2005", *Innocenti Report Card No: 6*, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- UNICEF (2013), "Child Well-being in Rich Countries: A Comparative Overview", *Innocenti Report Card No: 11*, UNICEF Office of Research, Florence.
- UNICEF (2014), *The State of the World's Children 2014*, New York, USA.
- Whiteford, Peter and Willem Adema (2006), "Combating Child Poverty in OECD Countries: Is Work the Answer?", *European Journal of Social Security*, Vol.8, No.3, 235-256.